

Kjeller flyhistoriske kulturpark (KFK)
v/Finn-Terje Skyrud (leder)
sky1@online.no

Kjeller 13. juni 2025

Høringssvar til Riksantikvarens bevaringsstrategi for næringers og industriers kulturmiljø

Innledning

Kjeller flyhistoriske kulturpark (KFK) støtter Riksantikvarens initiativ til en helhetlig bevaringsstrategi for næringers- og industriers kulturmiljø. Vi mener det er avgjørende at strategien fanger opp både den materielle og immaterielle kulturarven som har formet det moderne Norge. I dette arbeidet fremstår Kjeller flyplass som et enestående og levende nasjonalt kulturmiljø – historisk, teknologisk og samfunnsmessig.

Kjeller flyhistoriske kulturpark (KFK) er en ideell stiftelse som samler aktører og foreninger med tilknytning til Kjeller flyplass og dens kulturarv. Formålet er å bevare, formidle og videreutvikle Kjeller som et levende flyhistorisk og teknisk kulturmiljø. Medlemmer inkluderer veteranflymiljøer, luftfartshistoriske foreninger, håndverksmiljøer og støttespillere innen kultur og kulturformidling.

Bevegelige kulturminner – luftfartøy som levende bærere av historie

Vi er glade for at strategien løfter frem *bevegelige kulturminner* som et viktig supplement til det faste kulturmiljøet. Begrepet omfatter transportmidler, maskiner, fartøy, luftfartøy, kjøretøy og annet teknisk utstyr med kulturhistorisk verdi. Disse objektene er ofte avgjørende for å forstå industrihistorien, teknologisk utvikling og samfunnsendringer – men har samtidig vært underrepresentert i vernepolitikken.

Luftfartøy utgjør en særlig viktig underkategori. De representerer høyteknologisk utvikling fra luftfartens spede begynnelse til i dag. På Kjeller finnes det fremdeles historiske og operative flytyper. Her er noen eksempler:

- **Tiger Moth (DH.82A)** – britisk skolefly brukt av Luftforsvaret og produsert på lisens ved Kjeller flyfabrikk.
- **Fairchild Cornell PT-26** – amerikansk skolefly fra 2. verdenskrig, brukt i norsk flygeropplæring i Canada og senere ved Luftforsvarets flyskole.
- **SAAB Safir** – svenskbygd treningsfly brukt av det norske forsvaret fra 1950-tallet.
- **Gloster Gladiator Mk.I (GG423)** – et britisk jagerfly fra mellomkrigstiden, nå under restaurering i England men formål å kunne vises i flygedyktig stand. Flyet blir bragt til Kjeller høsten 2025.

Kompetansen for å restaurere, vedlikeholde og operere historiske luftfartøy, finnes på Kjeller i dag. En viktig del er ivaretagelse av den immaterielle kulturarven og objektene blir i dag ivare tatt av det flyhistoriske miljøet på frivillig basis.

Til forskjell fra de statiske flymuseene, blir historiske luftfartøy ivare tatt i flygende stand, og originalitet sikres gjennom myndighetens krav til luftdyktighet etter originale design- og godkjenningsskriteria.

Kjeller som helhetlig kulturmiljø

Kjeller flyplass, etablert i 1912, er Norges eldste operative flyplass og har hatt kontinuerlig militær og sivil bruk. Flyplassen har vært en sentral arena for utvikling av norsk luftfart, forsvar, teknologi og industri. Den har huset Forsvarets flyfabrikk, Luftforsvarets forskningsinstitutt og vært base for flygerutdanning, vedlikehold og innovasjon. I dag er anlegget fortsatt i bruk av veteranflymiljøer og frivillige som holder liv i både bygninger og flygende kulturminner.

Industrien som bygde samfunnet

Kjeller flyplass er et konkret uttrykk for den industrielle innsatsen som bygget det moderne Norge. Kjeller er fremdeles en arbeidsplass og kompetanseklynge av nasjonal betydning. Denne industrielle arven er del av kulturmiljøet i Kjellerområdet.

Mangfoldig næring og logistisk infrastruktur

Kjeller har vært preget av mangfoldig virksomhet: produksjon, vedlikehold, forskning, utdanning og flyging. Denne bredden er unik og speiler dynamikken i norsk industrihistorie. Samtidig har logistikken og flyplassens infrastruktur vært helt avgjørende – både historisk og for dagens bruk. Et helhetlig vern bør omfatte sammenhengen mellom fysiske strukturer, aktiviteter og transportfunksjonene som knytter dem sammen i et formelt luftfartøyvernssenter etter modell av fartøyvernssentrene.

Immateriell kulturarv og verdi for dagens samfunn

På Kjeller lever et teknisk og kulturhistorisk kompetansemiljø. Her overføres ferdigheter som sveising, treverk, kledning, motorvedlikehold og navigasjon – kunnskap som ellers risikerer å gå tapt. Miljøet driver formidling til barn, ungdom og voksne. Det skjer bl.a. gjennom «Den kulturelle skolesekken» der alle kommunens 9.klassinger får sin dag på Kjeller, og på åpne arrangementer. **Flydagen** har årlig flere tusen mennesker på besøk. Kjeller er ikke bare et historisk miljø, men et samfunnsnyttig kunnskapssenter.

Potensial for et nasjonalt luftfartøyvernssenter

Vi anbefaler at strategien vurderer utvikling av nasjonale vernemiljøer, og at **et Luftfartøyvernssenter på Kjeller** etableres som en del av dette. Et slikt senter kan ha ansvar for bevaring, dokumentasjon og opplæring i bruk og vedlikehold av historiske luftfartøy. Med sin lange historie, sitt eksisterende miljø og sin infrastruktur, er Kjeller ideelt egnet for dette. Et nasjonalt luftfartøyvernssenter vil kunne samarbeide med Luftfartsmuseet i Bodø, og være en bærebjelke i arbeidet med å ta vare på både materiell og immateriell flyhistorie.

Kjeller som eksempel på bærekraftig ombruk

Dersom forsvaret gjennomfører sin plan om nedleggelse av flyplassen, åpner det seg et unikt mulighetsrom. Bevaring og aktiv bruk av hangarer og verksteder vil være et forbilledlig eksempel på ombruk og bærekraft – i tråd med nasjonale og internasjonale mål om klimabevisst bevaring. Det vil også gi rom for videre aktivitet, opplæring, formidling og samfunnsdeltagelse. Et Luftfartøyvernsenter vil bare legge beslag på ca. 10 prosent av tilgjengelig areal. Resten kan benyttes til andre gode samfunnsformål. Sambruk er mulig dersom det er vilje til det.

Avslutning

Kjeller flyhistoriske kulturpark ber Riksantikvaren løfte frem Kjeller som et nasjonalt kulturhistorisk miljø for luftfartens og teknologisk-industriell kulturarv. Vi mener dette er i tråd med målsettingene om helhetlig, sektoruavhengig og fremtidsrettet forvaltning av næringers og industriers kulturmiljø. Kjeller er ikke bare fortid – det er et levende miljø med framtidsverdi.

Med vennlig hilsen

Finn-Terje Skyrud (sign)

leder for Kjeller flyhistoriske kulturpark (KFK)

<https://www.kjeller1912.no>